

HÁSKÓLI ÍSLANDS

Hugvísindasvið

**Det moderne gennembruds realismekrav
til samtidens litteratur**

*- med udgangspunkt i Amalie Skrams roman
"Constance Ring"*

Ritgerð til B.A.-prófs

Edith Edda Unnsteinsdóttir

Mái 2010

Háskóli Íslands
Hugvísindasvið
Deild erlenda tungumála, bókmennta og málvísinda
Danska

Det moderne gennembruds realismekrav til samtidens litteratur

*- med udgangspunkt i Amalie Skrams roman
"Constance Ring"*

Ritgerð til B.A.-prófs

Edith Edda Unnsteinsdóttir

Kt.: 270277-5199

Leiðbeinandi: Ida Pedersen Busk

Maí 2010

En kort sammenfatning om opgavens indhold

I opgaven bliver romanen *Constance Ring*, skrevet af Amalie Skram i slutningen af 1800-tallet, analyseret og brugt som et eksempel, både til en historisk og teoretisk perspektivering.

I slutningen af 1800-tallet, er der opstået en samfunds og litteraturs kritisk bevægelse, ledet af Georg Brandes, med et krav om at tidens forfattere skulle sætte samtidens sociale problemer under debat med sine værker. Bevægelsen fik kaldt det moderne gennembrud, efter at Brandes udsendte sin bog *Det Moderne Gennembruds Mænd* (1883). Brandes og hans teoretiske følger, så realismen som en metode til at sige farvel til romantikken og nationalismen som havde præget den tidligere litteratur. De så realismen både som en stilretning og en socialdebatorienteret teori som kunne skabe et grundlag for tidens kunst.

I opgaven bliver realismebegrebet gennemgået, både dens historiske baggrund og teorien bag begrebet. Derudover bliver naturalismen tydeliggjort som en gren ud fra realismen, samt forskellene, der findes ved teorierne.

Til opgaven bliver Amalie Skrams *Constance Ring* brugt som et eksempel på tidens realismekrav. Men til at få tiden ved bogens udgivelse på plads, indeholder opgaven en historisk perspektivering til 1800-tallet, med særlig vægt på det moderne gennembrud, sædelighedsfejden, kvindens rolle og deres rettigheder på det tidspunkt. Romanens tilknytning til virkeligheden og hvordan Skram deltager i socialdebatten med den, er nemlig en betydningsfuld pointe i svaret på opgavens overordnede spørgsmål om bogen er et svar på det moderne gennembruds realismekrav til litteratur, eller er der tale om et brud, og så i hvilken form det forekommer.

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse	4
1. Indledning	5
1.1 Problemstilling.....	6
2. Metodiske overvejelser	7
2.1 Metode	7
2.2 Kildevalg.....	9
3. Teori og begreb definitioner	9
3.1 Historisk sammenfatning om dansk realisme	10
3.2 Realisme.....	11
3.3 Naturrealisme.....	13
4. Historisk perspektivering	15
4.1 Det moderne gennembrud med Georg Brandes i spidsen.....	15
4.2 Kvindens rettigheder og rolle omkring 1800-tallet.....	16
4.3 Sædelighedsfejden	17
4.4 Skrams eget liv som et grundlag for ægteskabsromanen.....	19
5. Analyse af Skrams <i>Constance Ring</i>	20
5.1 Samtidens kritik af bogen	26
6. Konklusion	27
7. Noter	29
8. Litteratur	30
8.1 Primær Litteratur.....	30
8.2 Sekundær Litteratur	30

1. Indledning

Litterære værker ofte afspejler hverdagslivet, selvom de er fiktion. Dermed kan litteratur give adgang til en forsvundet tid og kultur, særlig når litteraturen er skabt som et forsøg til at svare tidens ”realismekrav”. Litteratur omkring den senere halvdel af 1800-tallet er kendetegnet ved realismen. Realismen, som var en litterær stilretning der opstod som en modstand mod romantikken. Den ville sætte hverdagen og samtidens problemer under debat med tidens litteratur. Realismen var en klar modstand mod romantikkens abstrakte, følelsesmæssige, nostalgiske og fantasifulde skildringer. I spidsen for realisme retningen i Danmark, gik Georg Brandes med kravet om, at litterære værker skulle være realistiske og skildre virkeligheden, samt tidens sociale problemer. Den litterære retning kaldt det moderne gennembrud, markeres ved Brandes’ forelæsningsrække med titlen ”Hovedstrøminer i det 19. århundredes litteratur”(1871). Nogle af de problemer som litteraturen skulle omhandle var sociale uretfærdighed, kvindens rolle i det moderne samfund, seksualiteten og samfundets moral. Brandes krav kom til med at være en litterær opvækning hos mange af tidens forfattere både i Danmark, samt de andre nordiske lander. Disse forfattere fremhæver Brandes i sin bog *Det moderne Gennembruds Mænd* som tidens sande realister. Selvom at kvindeforfattere ikke bliver nævnt i Brandes bog, så stadigvæk fandtes de i litteratur kredsen. Forfattere som Amalie Skram har været kategoriseret som en del af det moderne gennembrud. Hun som andre gennembrudsfolk, satte samtidens problemer under debat med sin litteratur. Georg Brandes ville sige farvel til den tidligere romantik og biedermeierkulturen. Nu var det virkelig at gribe fat i verden/tiden som den virkelig var, og sætte dens problemer under debat.

Begrundelsen for mit valg af realisme som en teori til opgaven, selvom den næsten bliver ikke omtalt længere som en litteraturteori, er at realismen er stadigvæk relevant som et litterært fænomen. Realismen har fungeret som en grundlæggende teori igennem litteraturhistorien som andre teorier har bygget videre på, samt det at realismen konstant dukker op omkring litteratur. Realismen kan findes i begyndelsen af 1900-tallet med James Joyce og Virginias Woolfs ”stream-of-consciousness”, i Danmark med socialrealistiske værker som *Der sidder en mand i en sporvogn* (1937) af Mogens Klitgaard, samt dannelsesromaner som *Pelle Erobreren* (1906-10) af

Martin Andersen Nexø. Realismen forekommer igen i 1970'ernes arbejdslitteratur og i værker af forfattere som Klaus Rifbjerg i hans digtsamling *Konfrontation* (1960), hvori virkeligheden stilles op foran læserens ansigt og konfronterer ham. Realismen stadigvæk bruges i nutiden, for eksempel i de velkendte og særlig danske ”dogmafilmer” som fokuserer på at gengive det reelle. Ifølge eksemplarerne ovenfor, så er det tydeligt at realismen, selvom den ikke bliver brugt som teori i dag, er stadigvæk et relevant begreb og teori i studiet af dansk litteratur og kultur igennem tiden. Opgaven fokuserer på realismen som en teori, men fordi realismen er både en stilretning og en metode til samfundskritik, så er det vigtigt at se hvordan teorien forekommer i tidens værker. Jeg har valgt at bruge Amalie Skrams *Constance Ring* (1885) til at vise hvordan realismen forekom i litteratur i det moderne gennembruds tid. Grunden til at jeg har valgt Skrams roman som et eksempel til Brandes kritiske realisme krav, er at Skram er inkluderet i det moderne gennembrud, som en af de mest kompromisløse naturalister som fandtes i hendes tid. Men også at hendes værk knyttes til debatten om kvinden og hendes rolle både i samfundet og i privatlivet, temaer som stadigvæk diskuteres i nutiden.

1.1 Problemstilling

Mit overordnede spørgsmål som jeg vil besvare i min opgave er: Om Amalie Skrams debutroman *Constance Ring* som udkom først i 1885, virkelig lever op til det formål, som Brandes ville at litteratur skulle leve op til? Der ind i knyttes spørgsmålene om hendes realistiske skrivemåde holdt sig til hvad Georg Brandes ville at litteratur skulle gøre og hvordan Skrams fortolkning af realisme begrebet præsenteres i hendes roman? Videre vil der blive lagt op til en diskussion vedrørende værkes fortolkning som et naturalistisk værk, eller om der er tale om et brud. Endnu videre, om *Constance Ring* lægger op til samtidens problemdebat om sædelighedsfejden og dobbeltmoralen, og hvorfor flere af de andre gennembrudsfolk var utilfredse med bogen. Var der noget i bogen som ikke levede op til det formål som tidens litteratur, ifølge Brandes, skulle tjene? Retningen som jeg vil tage i opgaven er at sætte Skrams *Constance Ring* i et historisk perspektiv og analysere den ud fra temaerne som findes i bogen for eksempel ægteskabet, kvindens ret og kvindens sociale problemer. Nemlig, med de temaer som bogen omhandler så er den kommet ind på tidens sociale problemer og dermed knyttes til realismen.

I det følgende afsnit vil jeg gennemgå metoden som jeg har valgt at bruge til min opgave og begrunde mit valg af kilder, samt gennemgå de kilder som jeg kommer til med at bruge mest. I afsnittet om ”teori og begreb definitioner” vil jeg definere begreberne ”realisme” og ”naturrealisme” så at forskellen mellem disse to begreber er tydeliggjort. Derudover, vil jeg se om det er en forskel mellem Skrams og Brandes’ brug af ”realismebegrebet”, samt hvordan ”realismen” forekommer i Skrams roman.

Da jeg vil se på *Constance Ring* i et historisk perspektiv, så vil jeg gennemgå tidens sociale problemer som præsenteres i bogen, samt historien bag det moderne gennembrud, med Georg Brandes i spidsen. Derefter følger en analyse af selve bogen. Derudover vil jeg komme med en konklusion, efter at have opsummeret hvad jeg har fundet frem til i min opgave.

2. Metodiske overvejelser

Når en tekst skal analyseres er det vigtigt at finde frem til en metode som kan anvendes til det formål. Til denne opgave bliver både historiske begivenheder omhandlet, samt Brandes og hans realismebegreb som indbærer en diskussion om tidens sociale problemer, og hvordan disse elementer reflekteres i Skrams *Constance Ring*. Derfor er det vigtigt at finde en metode som indholder både nærlæsning og kan åbne værket op til historisk perspektivering.

2.1 Metode

Bogen *Constance Ring* skal analyseres både med brug af nærlæsning og historisk perspektivering, derfor har jeg valgt at bruge nykritik som en metode til analysen af selve romanen, men jeg afviger fra metoden når jeg sætter bogen ind i et historisk perspektiv.

Ifølge Larsen i sit essay ”Nykritik”, startede den egentlige nykritik i 1930’erne i det amerikanske universitetsmiljø. Derimod fremkom gennembruddet i Cambridge, i den samme årti som ovenfor, i form af en litteraturkritisk metode med I.A. Richards i spidsen. Han indførte en teknik som blev kaldt ”praktisk kritik”, men hed ”New Criticism” i Amerika og derfra stammer den danske navn ”Nykritik”. I.A. Richards metode indebar at se på teksten isoleret fra historie og kontekst. Heri introducerede han ”nærlæsning” som en fortolknings redskab til metoden. Efterhånden udvikledes metoden, men det er først med F.R. Leavis og hans tidsskrift *Scrutiny* i 1930’erne, at

”nærlæsning” blev overført til andre litterære værker end poesi. Men det er først i 1950’erne at nykritikken træder ind i Danmark og efterhånden bliver indført til de højere undervisnings niveauer. Nykritik indebærer nærlæsning som en fortolkningsmetode af et litterært værk: “Det er tekststudium og – tolkning, der hviler på en omhyggelig, systematisk og nuanceret opfattelse af tekstens mindste dele, dens ord, ordforbindelser og billeder og disses forhold til tekstens overordnede helhedsdannelser, dens motiv, holdning og ide”(Larsen 81). Fordi, nykritik involverer nærlæsning af en tekst som fortolknings metode, så er det kun teksten selv som gælder. Den inddrager ikke noget udefra som kan fortolke enkelte elementer i teksten. Den indebærer ikke forfatteren, læseren eller historiske elementer, men det at teksten skal ses som autonom.

Nykritik metoden anvendes til analysen af *Constance Ring* til at finde frem til kernen i værket, samt romanens temaer. Men, jeg afviger fra nykritikkens metode ved analysen af temaerne, fordi jeg vil undersøge dem og hvad de indebærer i forhold til et historisk perspektiv og finde deres kontekst med bogens indre og ydre tid. Som Larsen peger på, så er nogle hovedsynspunkter i nykritikken blevet diskuteret i senere tid, særligt ”autonomiteorien”. Spørgsmålet er, om et værk kan læses og fortolkes autonomt, særligt når det gælder litteratur der indeholder temaer som tidens socialdebat. På den ene hånd kan et værk som *Constance Ring* fortolkes kun ved brug af nærlæsning. På den anden hånd, så kan temaerne som værket indeholder ikke forstås udenom at værket bliver set i en historisk kontekst. Det er, at værkets kerne kan findes med brug af nærlæsning, men ikke helt forstås uden at inddrage de historiske elementer som værket omhandler.

Endnu videre afviger jeg fra teorien i forhold til de ideer og holdninger som præsenteres i bogen som kan knyttes til Skram personligt. Afvigelsen er på grund af, at nykritikken ikke ser læseren og forfatteren som en del af analyseprocessen af værket. Med T.S. Elliot og hans udstregning af forfatteren fra fortolkningsforløbet vil det blive brud på teorien at inddrage forfatteren. Men på grund af at Skram fremlægger bogen som sit forslag til Brandes realisme krav og at det er hendes egen ideer om realismen som bliver introduceret i hendes roman, så er det vigtigt at tilknytte det til fortolkningsprocessen.

2.2 Kildevalg

Mit valg af kilder er fra litteraturvidenskabens områder og fra fagfolk om litteratur, samt kilder om Skrams liv; både fra hendes privatliv og forfatterskabet. De kilder som jeg kommer til med at bruge mest er bogen *Constance Ring* som fungerer som et centrum for andre elementer i opgaven. Historiske elementer, som „det moderne gennembrud“, kvinden i 1900-tallet, derudover litteraturteorier som „realismen“, samt personlige skildringer fra Skrams eget liv som knyttes til værket og analyseres der ud fra. De kilder som jeg vil bruge til at omhandle de historiske elementer, består mest af artikler og brevvekslinger som drejer sig om sociale debatter om seksualitet og sædelighed, samt artikler om ”det moderne gennembrud”, både hvad litteraturforskere og Brandes selv har skrevet. Til teoridelen af opgaven har jeg valgt bøger som omhandler opfattelsen af ”realisme”, både som en teori og et litterært fænomen, samt hvordan det har været præsenteret og brugt i gennem tiden. Bøger som Jørgens Holmgaards *Gensyn med realismen* omhandler det store felt som ”realisme” har omfattet, både i litteraturen og de mange synsvinkler som realismens teorier rummer, samt artikler som ”Tilforladelighed og underliggørelse” i *Om som om – realisme i teori og nyere kunst* af Per Stounbjerg dr.phil. og lektor ved Nordisk Institut Århus Universitet. I artiklen omhandles ”realismen” både historisk og teoretisk, med særlig tilknytning til dansk litteratur. Til delen om dansk realisme vil jeg også inddrage John Chr. Jørgensens bog *Dansk Realisme 1820-1975*, på grund af hans præciserede omhandling om dansk realisme.

De bøger som jeg har fundet frem til, til at få et indblik i Skrams eget liv og forfatterskab, er skrevet af norske kvindeforfattere som Irene Engelstad, Liv Køltzow og Borghild Krane. Både Engelstad og Køltzow var litterære feminister på 1970-tallet. Med deres syn på „kvindelitteratur“ som et særligt litterært felt, åbnes døren ind til Amalie Skrams liv og forfatterskab. Endnu videre vil jeg se på hvorfor Skram, samt andre kvindelige forfattere ikke bliver inkluderet i „det moderne gennembrud (s Mænd)“ med at vise til Pil Dahlerups *Det moderne gennembruds kvinder*.

3. Teori og begreb definitioner

I denne del af opgaven vil jeg gennemgå teorien om ”realisme”, både tematisk og historisk for at sætte opgavens nøglebegreber som ”realisme” og ”naturalisme” på

plads. Derudover vil jeg gennemgå hvad ”realisme” er hos Skram og Brandes, samt hvordan begrebet bruges i opgaven. Jeg vil også se om det er noget særligt ved dansk realisme, samt hvordan dansk realisme bliver introduceret i dansk litteratur.

Realisme som et litterært begreb er meget upræcist og diffust. På den ene hånd er det et stiltræk, i den forstand at et værk kan være realistisk. På den anden hånd henviser begrebet til en periode i litteraturhistorien i 1800-tallet, med højdepunkt omkring 1850, som en reaktion på romantikken. Til at begynde med vil jeg se på realismens historie, særligt dansk realisme.

3.1 Historisk sammenfatning om dansk realisme

Realisme som en teori, opstår omkring 1700-tallet i England, men fik sit rigtige gennembrud i 1800-tallet som en stærk reaktion mod den foregående romantik og idealismen som både fandtes i kunsten og litteraturen på det tidspunkt, men herunder fokuseres på realismen som en litterær teori. Realismen nåede sit højdepunkt under industrialiseringen i England og de sociale forandringer som denne førte med sig. Forfatterne Charles Dickens, Thomas Hardy, George Elliot og Elizabeth Barrett Browning, som alle tilhører den Victorianske periode, er en del af de mange forfattere som ville give en stemme til de undertrykte i det engelske klassesamfund. I Tyskland og Frankrig sker det samme, almuen, med sin hverdagshelt skulle få ordet i litteraturen: ”Socialt gik bevægelsen fra rene og ædle eller romantisk splittede helte, ofte af aristokratisk herkomst, til hverdagsmennesker i deres miljø skildret uden blufærdighedens æstetiske slør. Arbejdet og dagliglivet fik plads i litteraturen, det samme gjorde arbejderne” (Stounbjerg 26). I kølvandet på de store forandringer i sidste halvdel i 1800-tallet i Danmark, træder realismen ind på grund af udviklingen af et bysamfund med de sociale problemer som følger. Men realismen kan føres tilbage til Platon og Aristoteles som så kunst og digning som fremstilling eller efterligning af det reelle, eller hvad blev kaldt ”mimesis-teori”: ”For Aristoteles var kunst også efterligning, men ikke af det som *er* sket, men det som *kan* ske. Det er måske derfor mere rimeligt at sige at mimesis-teorien hos Aristoteles snarere er en teori om virkeligheds*fremstilling* end en teori om virkelighedsefterligning” (Jørgensen 9). Den mimesis-teori bliver den fremherskende teori i litteraturen i den sidste halvdel af 1800-tallet med Georg Brandes og hans forelæsninger: ”I Danmark bliver mimesis-teorien den altdominerende norm i 1870erne og især i 1880erne” (Jørgensen 9). Selv

om realismens kendetegn kan findes i tidligere værker fra 1700-1800 tallet, så optræder den for alvor sent ind i dansk litteratur, men bliver hurtig norm derefter og i 1870-80erne har nået *højrealismens* tid med Brandes i spidsen til realisterne i den litterære kreds omkring det *moderne gennembrud*. Det er den tid som heri fokuseres på, selvom at der fandt sted en fornyet realisme i 1900-tallet og igen senere i det 20. århundred, med forfattere som Klaus Rifbjerg og Tage Schou Hansen.

3.2 Realisme

Til at begynde med er det vigtigt at se på realismens formål og hvordan den præsenteres i litteraturen. Det var her og nu som litteraturens motiv skulle hentes fra, uden at udsmykke tilværelsen som den fandtes i: ”Det går ved udgangspunktet i en troværdig, ikke-idealiseret virkelighed” (Holmgaard 18). Hvis hverdagen så grimt ud, så skulle den vises sådan med tidens sociale problemer. Derinde ligger realismens krav om at kunsten skulle have et formål i sig selv, det var ikke længere kunsten for kunstens skyld. Som Morten Nøjgaard peger på i sin essay ”Skitse til en realismeteor” i *Gensyn med realismen*, så er formålet med realisme i litteraturen at: ”For ham [Ricoeur] er nemlig kernepunktet i fortællingens funktion at skabe en handlingsgengivelse, der på en eller anden måde kommer menneskets behov i møde for at forstå sig selv som levende i tiden” (170). Men hvis formålet med realismen i kunsten var at reproducere virkeligheden objektivt, så måtte litteraturen af med romantikkens sprog: ”Sandheden var rå, og den skulle siges med rene ord” (Stounbjerg 26). Objektiviteten er et nøglebegreb i realismen, fordi det er et nøglebegreb fra det område realismen henter sin inspiration fra, nemlig fra videnskaben.

I videnskab er subjektet set med et forstørrelsesglas og vurderet og beskrevet med videnskabelig objektivitet og detaljeret beskrivelse, det samme skulle gælde i litteraturen. Men spørgsmålet er så om realismen er en efterligning af verden eller er der noget andet og måske mere bag begrebet? Som nævnt ovenfor, så var realismen som kunstteori en reaktion mod romantikken og idealismen. Men realismen er mere end efterligning eller naiv mimesis. Den er i højere grad, som John Chr. Jørgensens i ”Gensyn med realismen”, en samtidsskildring, som orienterer sig imod socialhistorisk virkelighed, selvom realisme også kan opfattes som dokumentarisk. Det kommer an på om man ser realismen som efterligning og repræsentation af virkeligheden eller

fremstilling af den. Kernen i realismeteorien er at skabe en sandsynlighed ved fremstilling af virkeligheden: ”Realisme er genkendelige mennesketyper placeret i fiktionsrum, der ligner virkelighedens” (Holmegaard 145). Men hvis man vil se på forholdet imellem fiktion og virkelighed i realismen, så er det ikke kun mimesis, heller en fremstilling af ”et menneskeligt betydningsbærende handlingsforløb i tid” (Holmegaard 169). Derudover, ifølge Per Stounbjerg kan realismen være en repræsentationsform ”der kan rumme virkelighedsspor” (14). Og det er den indstilling som den her opgave har til realismebegrebet og at realismen er en måde at skrive fiktive værk på; værkets indhold, beretnings metode: som er objektive, uden en alvidende fortæller og direkte kommentar, respekt for facts, detaljeret og læselig diskurs, samt det at være en form for en repræsentation af et særligt snit af virkeligheden: ”Som historisk sæt af skrive- og læsekonventioner er realismen en *form* for virkelighedsfremstilling. Den leverer en særlig vinkel på virkeligheden” (Stounbjerg 16). Det er disse elementer i skrivemåden hos Skrams *Constance Ring* som analysen med nykritikkens metode vil søge efter. Men som Stounbjerg også peger på, og som er gennemgående og et kerne element, er at realismen arbejder med de felter som hvert person er begrænset af: ”Beskæftigelsen med traditioner, naturlove og sociale strukturers indskrænkning af den enkeltes råderum er imidlertid et centralt anliggende i hele realismen”(19).

Men, realisme er også en kritisk norm ifølge Jørgensen, og det er deri som Brandes realisme ligger. Brandes så realismen, samt naturalismen som en målestok til det som kunne betragtes som gode litterære værker og et filosofisk livssyn. Hans krav til litteraturen var: ”sanselighed, anskuelighed, illusionskraft, individualisering og historisk perspektiv... Den moderne litteratur skulle skabe sande billeder af menneskelivet. – Et alment mimetisk program.” (Jørgensen 59). På den ene hånd ligger Brandes vægt på naturalismens objektivitet, på den anden hånd lægger han vægt på social- og ideologisk kritik i litteraturen som skulle tjene samfundet. Ifølge Jørgensen sker der en brydning mellem disse to aspekter ”naturalistisk realisme og en kritisk realisme”(61) i Brandes program, begge opfylder kravet om at være mimetisk. Det er disse to aspekter som Amalie Skram forsøger at følge efter i *Constance Ring*, både socialkritikken og naturalismens temaer.

Baggrunden for Skrams bog er debatten om kønsrollen i det nye samfund. Kønsrollen, samfundet reaktion til den nye kvinde og psykologiske blandede temaer til kvinden i og uden for ægteskabet. Dette indhold, på grund af dens anerkendelse som et

samtidsproblem, var accepteret som en del af den socialkritik som litterære værker skulle beskæftige sig med. Men med den naturalistiske synsvinkel og dens determinisme er det op til fortolkning om kvindens forudbestemte skæbne er på grund af arv eller miljø. Men på grund af naturalismens objektivitet må fortolkningen ligge hos læseren: ” Et liv som skildres trøsteløst på grund af menneskeligt indbyggede fejlmekanismer opfordrer mere til accept end et liv der skildres som trøsteløst på grund af samfundets indretning, uanset om mennesket i begge tilfælde ses som fastlåst, determineret af forudsætningerne”(Jørgensen 80).

3.3 Naturrealisme

Naturalisme kan siges at være en sidegren af realismen. Naturalisme, som en stilretning, opstod i den anden halvdel i 1800-tallet i Frankrig med blandt andre Émile Zola. En af de første realistiske bøger, som blev skrevet af Gustave Flaubert, var *Madame Bovary*¹ i 1856. Men det var naturalismen som fik mest modstand, fordi realisterne var ikke enige om emnevalget til litteraturen og hvilken vinkel den skulle tage og hvordan det skulle beskrives: ”Den neutrale holdning virkede som en provokerende værdinivellering. Problemet var ikke grimheden i sig selv; idealisterne var ikke uvidende om eksistensen af synd, forbrydelse og ondskab. Problemet var idealets larmende fravær” (Stounbjerg 29). Problemet var, at fortællernes holdning til hvad blev set som umoralsk blev ikke kommenteret på, kun berettet objektivt. Men naturalismen, som en stilretning, introduceres i Danmark med Georg Brandes og hans forelæsninger i 1871. Der er mange forfattere som har været kategoriseret som naturalister og har introduceret naturalismen i Norden. Johannes Fibiger nævner J.P. Jacobsen i *Litteraturens veje*, som den første der dukker op i tankerne, med sin oversættelse af Darwins *Arternes oprindelse* og efter at have hørt G. Brandes forelæsning blev endnu mere inspireret. Det som er underliggende i naturalismen er determinismen; at ydre naturlove er det, der styrer menneskets skæbne. Heri får naturalismen, samt realismen stærk indflydelse fra naturvidenskaben. Folks skæbne er determineret af deres ubevidste drifter, for eksempel seksualdrifter. Dette kommer stærkt til udtryk i litteratur som har været kategoriseret som naturalistiske værker. Her må nævnes *Fru Marie Grubbe* af J. P. Jacobsen². Skæbnen er også determineret ud fra arv og miljø. Heri adskiller naturalismen sig fra realismen, med opfattelsen af mennesket som naturvæsen. Det ateistiske grundforhold er afgørende. Forfattere

skulle undersøge manden og åndslivet, fordi menneskets sjæl var ligeså årsagsdetermineret.

Med udgangspunkt i det, at naturalisme har indflydelse fra naturvidenskaben, må skrivemåden ændres, ligesom realisterne så det. Som en naturforsker må skildre sit objekt på afstand, må forfatteren sætte sig på afstand af sit objekt. Til at gøre det må forfatteren bruge dækket tale, så at skildringen fremtræder som en beretning. I værker som har været kategoriseret som naturalistiske, findes der også et krav om sandhedsværdi. Forfatteren måtte også undersøge sit subjekts sjæleliv på denne neutrale måde, uden at komme med forklaringer og skildre sine personer på afstand. Så med hensyn til det som står ovenfor, så adskiller naturalismen sig fra realismen ved opfattelsen af, at menneskets tilværelse er noget som er bestemt på forhånd af naturen og derfor er det ikke muligt at forandre noget, mens realismens kritik foreslog en forbedrende debat om sociale problemer. Men så kan det fortolkes sådan at disse to teorier, selvom naturalismen er en del af realismen, strider imod hinanden i den forstand at realismens forslag til en debat om socialreform bliver ikke til nytte hvis ét menneskets skæbne er bestemt på forhånd og derfor kan ikke ændres. Det er den forbundne skæbne af en person, som hænger tæt sammen med forfatterens nødvendige objektivitet i hans beretninger af denne person. Derudover i kølvandet på objektiviteten kommer den pessimistiske skrivemåde, som ser ingen vej udenom skæbnen. Mennesket, eller litterære personer, er på forhånd dømt, fordi forfatteren ikke må træde ind og ændre skæbnen. Derfor har det været sagt at naturalistiske romaner kunne betegnes som ”udviklings- eller sammenbrudsromaner” (Martionv 22). På grund af at menneskets skæbne er bestemt på forhånd, kan personen derfor ikke dannes som i en dannelsesroman. Slutningen bliver altid den samme, som den der var bestemt på forhånd. Der er ikke noget som hedder hjem – ude – hjem igen. Der er i stedet en ide om, at mennesket ikke kan lære af sin livserfaring og dermed ikke kan ændre sin skæbne:

Realismen giver objektet forrang. Ikke som en stabil og indlysende virkelighed, men som et problem, subjektet må forholde sig til. Det er i en verden, der går videre, når det selv forsvinder. Derfor slutter væsentlige værker som *Madam Bovary* eller *Ved Vejen* ikke med heltindens død, men med stupidens permanent (Stounbjerg 19).

4. Historisk perspektivering

Som nævnt ovenfor var samfunds udviklingen i Danmark i årene fra 1870 kendetegnet ved et udviklet politisksystem som bragte med sig industrikultur. Det betød et tættere end kendt før bysamfund, der senere skulle blive kendt for sin dominerende kultur som den medbragte. Det betød at classesamfundet blev forandret med en øget vækst i arbejdsklassen, som bragte med sig sociale problemer, eksempelvis lavere boligstandarder og sygdomme. Industrialiseringen betød også en ny ideologi bag kønsrollerne, samt at kunne betragtes som starten af materialismen og kapitalismen. Det er den historiske baggrund til det moderne gennembrud i 1870erne, som Amalie Skram tilhørte som en naturalist, selvom hun ikke er en af *Det moderne Gjennembruds Mænd*.

4.1 Det moderne gennembrud med Georg Brandes i spidsen

Som nævnt ovenfor, i 1871, i København blev holdt af Georg Brandes en serie forelæsninger kaldt *Hovedstrømninger i det 19de Aarhundredes Litteratur* om nye strømninger i den europæiske litteratur, hvori indledningen han sætter kravet til tidens litteratur frem: ”Det, at en Litteratur i vore Dage lever, viser sig i, at den sætter Problemer under Debat” (Brandes 5). Det er dette krav som sætter det danske litteraturs moderne gennembrud i gang, derudover har det været set i senere tid, som et enormt skridt fremad i dansk litteratur. Men Brandes var ikke alene bag gennembruddet, men en række kendte forfattere alt over Norden som deltog i moderniseringen af sit samfund, forfattere som J.P. Jacobsen, Drachmann, Herman Bang, Ibsen, Bjørnstjerne Bjørnson og Skram.

Kravet til forfatteres bidrag til socialdebatten førte med sig at litteraturen skulle ikke længere dyrke det harmoniske og skønne, men vise alt hvordan det virkelig var. Med disse realistiske træk kunne samfundet endeligt se de problemer, godkende dem og starte forbedringen. *Politikens Etbinds Danmarkshistorie* beskriver det sådan: ”Kun på den måde kunne man få øjnene op for social og anden uretfærdighed og skabe en bedre verden. Fremskridt og frihed blev kodeordene for den nye tid” (255). Men til at forstå det moderne gennembrud, må begreber som knyttes til det defineres. Med ”moderne” menes et bryd med fortiden og en ”modernist” er én som godkender disse ideer og følger dem. Begrebet ”modernisme” forklares på forskellige måder i de

danske ordbøger, men de er enige om at det fortolkes som en stilretning inden for kunst i 1900-tallet, for eksempel kubisme, ekspressionisme og så videre, mens ”modernitet” defineres som: ”det moderne samfunds- og kulturliv som det har udviklet sig siden 1600- 1700-tallet, og som er præget af bl.a. industrialisering, sekularisering og urbanisering” (Nudansk Ordbog 753). Ifølge det ovenfor, så er modernisme en stilretning og modernitet en samfundstilstand. Derfor må det moderne gennembrud forstås bredere end det, at den kun er tilknyttet til litteratur, hellere at den også er en del af de moderniseringer i samfundet på den tid.

Det er nemlig mange forudsætninger til gennembruddet, både samfundsmæssige og teoretiske. De samfundsmæssige er de enorme forandringer i 1900-tallet, i Danmark, som generelt nævnt ovenfor. Ifølge *Politikens Etbinds Danmarks Historie*, så i 1871, med gnist fra Pariserkommunen, blev arbejdsklassen og demokratiets ideologi forstærket med Junigrundloven, med dens frihedsrettigheder, i 1849. Men med øget udvikling både i teknologi og industri, voksede byerne. Den førte med sig en vækst i arbejdsklassen og nye kønsroller med dannelse af kernefamilien. Med udviklingen i teknologien blev adgang til trykt emne tilgængeligere, som betød vækst i udgivelse af aviser og litteratur. Med det nye Danmark så Brandes muligheden til at forfatteren med sin litteratur kunne blive den nye samfunds kritiker ”Det traditionelle samfund, der byggede på kristendommen, beskrev han [Brandes] som doktrinært, autoritært og undertrykkende, mens det moderne samfund, der byggede på positivistisk videnskab, blev beskrevet som humanistisk, sandhedssøgende og frigørende ” (Mortensen 19). Med andre Europæiske lande som et forbillede, var det Brandes mening at dansk samfund var flere år tilbage i udviklingen af et demokratisk samfund. Teoretiske forudsætninger til gennembruddet var først og fremmest Charles Darwins *Artens Oprindelse* (1859) oversat af J. P Jacobsen i 1872, som gjorde ham en af de største ved indføringen af naturalismen. Men samfundet var ikke parat for de nye fritænkere eller idealer, derfor mødte Brandes en modstand i begyndelsen med sine forelæsninger, særligt når det angik diskussionerne om kønnet, sædeligheden og seksualmoralen.

4.2 Kvindens rettigheder og rolle omkring 1800-tallet

På grund af, at *Constance Ring* indeholder temaer om kvinden i det nye samfund, er det relevant at se nærmere på kvindernes rettigheder og rolle i 1800-tallet.

I det højt udviklede samfund var sat et spørgsmålstejn ved kvindens rolle, både i deres hjem og udenfor: ”Samfundsændringerne stillede også nye krav til kvinderne og gav dem samtidig nye muligheder” (Scocozza 263). Med det victorianske samfund som et forbillede, så var det de øvre socialklasser som skulle fungere som moralprædikanter til underklasserne, med opfostring til at vedholde kontrol over ens krop og drifter, særlig seksualdrifterne. Men selvom at en kvinde som tilhørte arbejdsklassen kunne nu finde et arbejde udenfor sit hjem, som lærerinde, syersker eller tjenestepiget, blev den gifte kone som tilhørte de højere klasse bundet ved hjemmet. Ifølge Scocozza er det ikke før end 1857, at love om en ugift kvindes rådighed over egen økonomiske midler bliver vedtaget og at kønnene fik samme arveret, mens en gift kvinde stadigvæk var afhængig af sin mand: ”Kritikken af kvindeundertrykkelsen var rettet mod de patriarkalske samfundsinstitutioner, men det ændrede syn på kvinden truede også den mandlige selvforståelse og rejste en magtkamp mellem parterne i det private kønsforhold” (Mortensen 56). Det er ikke før end i 1899 at ”den gifte kvinde [blev] fyldt myndig” (Mortensen 39). Det skyldes troen på, at hvis en kvindes økonomiske selvstændighed var til stede, kunne det bidrage til en forandring ved kvindens egen identitets oplevelse og hendes rolle indenfor samfundet.

Men kvinder på det tidspunkt beskæftigede sig også meget med andre socialproblemer, som alkoholisme. Der blev dannet af tidens kvinder en afholdsbevægelse, fordi alkoholisme blev set som en del af årsagen af tidens sociale nød. En anden af tidens sociale nød var børnearbejde og de lave løn som arbejdsklassen fik, både børn og kvinder. I 1873 vedtages arbejdsbeskyttelseslov, selvom de ikke bliver fulgt efter. Men en kvinde som tilhørte arbejdsklassen kunne ikke leve af de løn som hun fik for sit arbejde, derfor var disse kvinder ofte nødt til at tjene penge en anden vej, ofte med prostitution. Ligeret mellem kønnene var ikke til stede i 1800-tallet, selvom starten til bevægelserne til at opnå den startede da.

4.3 Sædelighedsfejden

Sædelighedsfejden er en historisk kendt debat om seksualmoralen som startede omkring 1880'erne. En af forfatterne som deltog i diskussionen og tematiserede fejden i sine bøger var Amalie Skram. Fejden blev kaldt ”den store nordiske krig om seksualmoralen” (Hertel 27), da mange andre nordiske forfattere som Henrik Ibsen

deltog i debatten med sin litteratur, for eksempel med værket *Et dukkehjem* (1879), samt Bjørnstjerne Bjørnsons *En hanske* (1883). Problemet opstod, ifølge Hans Hertel i hans artikel ”Nødig, men dog gerne - da Danmark blev moderne”, ved den store tilvanding tid til byerne:

”Men urbanisering betød også sekularisering, modernisering, kvindefrigørelse og liberalisering af livsformerne med større frihed fra overvågning og moralsk bigotteri. Dét gav konflikter mellem på den ene side patriarkalsk-kristne kønsroller og sædelighedsbegreber – og på den anden side den antiautoritære kamp for individuel frihed, kvindefrigørelse og fri kærlighed” (27).

Det er en kamp mellem to ideologier som fører til sædelighedsdebatten, på den ene hånd er kirken med sine moralprædikener, på den anden hånd er dette nye moderne samfund. I sin bog *Den store Nordiske Krig om Seksualmoralen* (1973) starter Elias Bredsdorff med et citat fra Elizabeth Blackwells *Vore Sønners og Døtters sædelige Opdragelse* (1883), sådan lyder en uddrag fra dette citat:

”Kyskhed styrker den Unges Legeme ... Usædelighed er en Fare for Legemet... Ægteskab mellem én Mand og én Kvinde er den uundværlige Grundvold for en Nations Velfærd og Fremgang... Kun den, som i sin Barndom har holdt sig ren, vil i Almindelighed kunne leve sædeligt, og et Folk bliver kun sædeligt ved Arveligheden Virkninger gennem Slægter” (11).

I dette citat fremkommer at det er hjemmet og opvæksten som sætter principperne for resten af samfundet, men det er også klart at denne ideologi er stærkt under indflydelse af kirken. Samfundet på det tidspunkt syntes, at kvinden skulle vise moraliteten, det var hun som skulle opføre sig ordentligt ved alle omstændigheder, mens en ung ugift mand ikke blev omtalt hvis han søgte seksuelle erfaringer inden ægteskab. Deri ligger dobbeltmoralen vedrørende kønnene på det tidspunkt. Situationen var, at en ung mand ikke kunne giftes før han blev omkring 25 år gammel. Derfor var det accepteret af samfundet, hvis det ikke var offentligt, at en ung mand kunne få sine seksuelle drifter opfyldt. Men, kvinden derimod var ikke set som et seksuelt væsen og kunne derfor ikke have de samme seksuelle drifter som manden: ”Det var nemlig dengang et udbredt dogme, at kvinder ikke var i besiddelse af kønsdrift; de kvinder som var det, betragtedes som ”patologiske”, ”forråede” eller ”dyriske”, og dobbeltmoralen gjaldt derfor kun mændene” (Bredsdorff 12). Med de

offentlige fruentimmer, som i 1860-70'erne i Norden blev "underlagt politi- og lægekontrol" (Scocozza 265), betragtedes af mange som en løsning til at standse sygdomme og andre elementer som betragtedes som en konsekvens af prostitution. På den ene side var kravet om at stille kønnene på lige fod. Hvis kvinden skulle vise sædelighed, så skulle det samme gælde for manden. Det var samfundet, særligt kirken, som så problemet med lovgivning om prostitution ikke som en løsning. Der stadigvæk fandtes veneriske sygdomme, som syfilis, som kunne gøre stor skade. Men, på den anden side, var spørgsmålet om hvad kravet, stillet frem af Dansk Kvindesamfund, stiftet i 1871, om ligestillingen mellem kønnene indeholdt. Det var kvindesamfundets formål at styrke kvindens stilling både i deres privatliv, samt i det offentlige. Deres krav om ligestilling mellem kønnene var i begyndelsen et bud om at mænd skulle opføre sig lige så rent og sædelige som kvinderne. Ifølge *Dansk Litteraturs historie*, så foreslog Elisabeth Grundtvig i sit foredrag "Nutidens sædelige Lighedskrav" at lighedskravet skulle være "at mændene skulle gøre som kvinderne, enten tilfredsstillende deres drifter i et livslangt kærlighedsforhold eller omforme dem til menneskekærlighed og arbejdsglede" (58). Til dette var Brandes ikke helt enig med og så det næsten som et morsomt forslag af Dansk Kvindesamfund at stille en lighedskrav om seksualmoralen. I indledningen til sin artikel "Fra Sædelighedsfejden" kaster han et spørgsmål frem til Kvindesamfundet: "Bør Kvinderne "nu blive som Mænd" (dvs. usædelige) eller Mændene "som Kvinder" (dvs. Liljer)?" (Brandes 46). Men der var flere som mente at lovene om sædeligheden beskyttede det som de ikke skulle. I et af brevene mellem Bjørnstjerne Bjørnson og Amalie Skram, skriver Bjørnson i 1879: "Det er sædelighedslovene, der skaber usædeligheden, underholder vore bordeller, vore hæmmelige synder og sygdomme"(Mortensen 52). Men det var ikke kun en debat om sædeligheden hos de ugifte unge, det var også en debat om kønnenes rolle indenfor ægteskabet. Derudover var realiteten således, at en ung kvinde ikke var forberedt til at forestille sig hvad et ægteskab førte med sig. Det er den naivitet som ægteskabsromanerne sætter under debat, samt socialt indespærringen af kvinden i ægteskabet.

4.4 Skrams eget liv som et grundlag for ægteskabsromanen

Temaerne i ægteskabsromanen kan være alt fra debatten om seksualmoralen, seksualiteten, død, penge, kvindens rolle i et patriarkalsk samfund, til afhængigheden

og kravet om kvindens emancipation. Dermed knytter disse temaer sig til den kritiske realismekrav, om at skrive om samfundets socialproblemer. Forfatterinder dengang skrev fra kvindens synsvinkel om hvordan det moderniserede samfund havde ændret kvindens selvopfattelse og samfundets opfattelse af hendes køn og rolle: ”De skrev om, hvordan demokratiet, storbyen, klassesamfundet, identitetstab og individualismen ændrede kønsrollerne, forholdet mellem mand og kvinde, hjemmelivet og den kvindelige identitet” (Mortensen 157). Disse temaer, samt kvindens indespærring i hjemmet med ingen vej ud, er debatten som Skram deltager i med sine ægteskabsromanens genre. Det er med hendes ægteskabsromaner, at Skrams eget liv knyttes til hendes forfatterskab, fordi hun bruger sit eget liv som et grundlag for sine romaner. Med at bruge sit eget liv, både som en forfatterinde i en tid hvor kvinden var ikke helt accepteret som bidrager til kunst på grund af deres rolle i familien, og hendes eget privatliv, giver Skram en realistisk billede af kvindens situation. Med den baggrund kunne Skram bruge sine erfaringer både til bedre forståelse af sig selv og til at bidrage til samfundets debat om tidens sociale problemer. Skram kendte hvordan det var at blive gift med en mand meget ældre end hende, kun på grund af familiens forsøg til et socialt advancement” På grunn av morens [Skrams mor] ferd i sitt ekteskap skulle Amalie hastes til giftermål og leve under usedelige forhold (og dele seng), og dessuten føle hvordan familien håpet på fordeler av forbindelsen med Müller” (Køltzow 49). Men Skram søgte om en skilsmisse og fik den i 1877, men hendes samfund blev chokeret over en sådan opførsel. Denne bitterhed, både imod selve ægteskabet og samfundets reaktion kommer stærkt frem i Skrams nærmest selvbiografiske værker, både i *Constance Ring* og flere af hendes romaner, for eksempel *Foraadt* (1892).

5. Analyse af Skrams *Constance Ring*

Til denne del af opgaven anvendes nykritik metoden med nærlæsning som et redskab til at afkode enkelte dele af teksten, uden at se noget bidragende til fortolkningen. Alligevel, som nævnt ovenfor, vil jeg afvige fra teorien i senere deler af analysen. Den vil starte med den nykritiske nærlæsning til at fortolke skrivemåden som dannes ved brug af sproglige og kompositions elementer, til at se hvordan skrivemåden knyttes til naturrealismen. Dernæst grundlægges bogens genre, samt de mange temaer som findes i bogen. Med temaerne og genren vil jeg knytte værket til

sin samtid og diskutere hvordan romanen forholder sig til realismen, både i forhold til sin fremstilling af samtiden og det reelle, eller hvis der er tale om et brud og så i hvilken form det forekommer. Til sidst vil jeg se lidt på kritikken som bogen, og Skram selv som naturalist, fik ved dens udgivelse.

Noget af det som gjorde Amalie Skram til en af det moderne gennembruds folk, var ”hendes naturalistiske stilretning” (Krarup 299). Lige fra starten af værket bliver læseren præsenteret med en meget detaljeret beskrivelse af Rings hjem, læseren bliver draget ind i bogens fiktive verden og føler sig på stedet: ”Paa Gulvene var der Brysselertæpper og paa Væggene Malerier, hvoraf nogle var gode. Der var kostbart Nips og en sand Vrimmel af smaa bløde Sofaer og lave Lænestole i alle Slags Façone” (Skram 5). Det er et objektivitet som går igennem hele værket, både i fremstilling af personerne, deres følelser og deres miljø. For eksempel er Constances situation, som hun befinder sig i efter ægteskabet, beskrevet sådan: ”Efter Brylluppet var der imidlertid foregaaet en på faldende Forandring med Fru Ring. Hun blev stille og sky og saa slet ikke glad ud mere” (Skram 7). Det er den objektivitet som udgør at læseren kun er vist hvordan omstændighederne er, men ikke fortalt hvorfor. Det er læserens at drage konklusioner ud fra hvad han læser. For eksempel i citatet ovenfor om Rings hjem, så bliver det ikke sagt at de er velhavende, men det er vist. Med henvisninger, men ikke særlige forklaringer om situationen, knyttes værket til realismekravet om objektivitet. Men som Irene Engelstad peger på i sin bog *Sammenbrudd og gjennombrud* (1984), så er Skrams tænkemåde anderledes end realisternes, i den forstand at hun ville at læseren selv tog stilling til hvad hun skrev: ”Men i den realistiske diktningen kom det etiske engasjementet fram i klart formulerede holdninger i verket og i optimistisk tro på at utvikling og forandring var mulig” (19), men som hun så det så skulle litteraturen ”aktivere leseren til selv å ta stilling. Konklusjonen på problemene skulle ikke formuleres direkte i diktverket, men i leserens bevissthet” (19). Fortællerens objektivitet i *Constance Ring* dannes ved brug af fraværet af en alvidende fortæller. Fortælleren er skjult igennem værket med de fraværende direkte kommentar, samt det at den bruger et analyserende sprog uden billeder; eller ”rent” sprog. Fortællesituationen består af fortællerens 3. persons implicit ydre syn, med troværdige referencer til omverden: ”Fra Soveværelset, der vendte mod den anden Kant, havde man en vid Udsigt over Byen og de nærliggende Højder” (Skram 8). Det er den ”på stedet” eller sceniske fremstillingsform og de mange regibemærkninger som bidrager til værkets sandsynlighed og dermed bliver

beretningen realistisk. Men bogen består også af personernes samtaler, som giver adgang til deres indre, samt nogle ”indre monolog”, og det er deri som Borghild Krane peger på i *Amalie Skrams diktning* (1961), at Skram bruger ”impressionistiske stiltræk”(66).

Det som også giver værket et realistisk påvirkning, er dens lineære handlingsforløb, samt de enkelte tilbageblik. Med tilbageblikket giver fortælleren en grund til Constances karakter og hendes udvikling som en person som en muligvis årsag til hendes psykologiske tilstand. Skram selv beder Arne Garborg, i et af sine breve til ham, om at behandle bogen som et ”document humain” (Skram, ”Mellom Slagene” 106). Ved at kalde sin roman dette, henviser hun til sin naturalistiske stilretning, og til det at hun har lavet en objektiv skildring af sin hovedperson Constance. Derved, ifølge Krane, så hentyder Skram med brugen af Émile Zolas begreb at hendes bog er bygget på det sandhedskriterium som Zola ville at litteratur skulle være knyttet til. Romanen starter nemlig da Constance er 18 år og er blevet gift. Så det er kun ved hendes erindringer fra sin barndom og fortælleren tilbageblik at læseren får indblik til hendes private liv før ægteskabet. Derudover bliver Constances karakter stillet op før ægteskabet og hvordan hun er blevet efter ægteskabet med Ring, til at hentyde de forandringer som Constance har gennemgået. Med videnskabens objektive øjne bliver forandringerne ikke forklaret direkte, kun hentydet til.

Det er de tre ægteskaber som Constance går igennem, som markerer bogens vendepunkter. Disse vendepunkter også udgør bogens hovedgenre som en ægteskabsroman, samt et af bogens største tema: kvindens rolle og situation i og udenfor ægteskabet.

For det første, så er bogen en ægteskabsroman i den forstand at Constance har tre forhold i romanen. Første ægteskabet med Ring er knyttet til Skrams eget liv, eller en ung pige som er tvunget til at indgå i et ægteskab med en mand som kan sikre hendes socialstatus, samt hendes familie. Det er dette første ægteskab som knytter værket til nogle af samtidens samfundsproblemer, nemlig at unge kvinder indgår i ægteskab uden at have erfaringer om hvad et ægteskab indebærer, samt de konventioner som samfundet kræver af en gift kvinde, som er legemliggjort i Constances mor: ”Og da hun [Constances mor]atter sad paa Sengekanten, talte hun formanende og alvorligt til hende [Constance]. Hun maatte ikke være lunefuld eller ukjærlig mod sin Mand. Det var hendes Pligt at elske ham og hendes Kald at gjøre

ham lykkelig” (Skram 34). Det er hentydet på at Constance ikke kan trives i sit ægteskab, hun bliver sammenlignet med et “barn”(19, 20) og en ”syg plante”(8). Et andet kendetegn for en naturalistisk roman som *Constance Ring* opfylder, er beskrivelsen af kvindens placering i ægteskabet og i den patriarkalske samfundsorden. Det første ægteskab ender med at Constance forlader sin mand efter at hun finder ud at Ring har været utro med stuepigen, med den konsekvens at stuepigen bliver gravid. Men da hun går hen til præsten for at søge en skilsmisse, forsøger præsten at overbevise hende om at det ikke kan lade sig gøre: ”En kristen kvinde forlader aldrig sin mand” (Skram 194). Men når Constance spørger om hvordan samfundet havde reageret hvis situationen skulle være omvendt, så kommer dobbeltmoralen tydeligt igennem: ”her er Forholdet forskjelligt. – Naar en Kvinde falder paa dette Omraade, røber det en saa stor Fornedrelse, en saa dyb moralsk Frodærvelse, at hendes Nærværelse i Hjemmet maa anses for besmittende” (Skram 195). Efter at samfundet har vendt hende ryggen vedrørende hendes problem, søger hun hjælp til sin tante som var årsagen til at Constance blev gift med Ring, men svaret er ikke bedre: ”Verden er indrettet på, at kvinderne skal være gift; ulykkelige bliver de, det vil sige til en tid; men et ugift fruentimmer – ja, hendes lod er dog endnu langt sørgeligere. Af to onder får en vælge det mindste” (Skram 200). Så som en kvinde kan hun ikke engang forlade sin mand på grund af hans utroskab med sin families og samfundets godkendelse.

I sit andet ægteskab med Lorck, tror Constance at hun har fundet en mand som hun kan elske og hun bliver den pige igen, som hun var før sit ægteskab til Ring. Med Lorcks karakter præsenteres tidens nye ideologi om kvindens og mandens ligeberettigelse. Men deres ægteskab ender når Constance opdager at han har, ligesom Ring, har været utro, også med en pige fra arbejdsklassen. Constances tro på livet kulmineres i et sammenbrud hvor hun bliver konfronteret med livets sandhed om forholdet mellem mand og kvinder: ”Det var, som om deres Kjæligheds Fartøj var kommet ind i et Dødvand, og det hændte en sjælden Gang, at hun syntes Sejladsen begyndte at bli lidt ensformig” (Skram 354).

Det er med hendes tredje forhold, med Meier, som hvor hun opgiver sine idealer, som hun har hertil opholdet. Men i det at hun opgiver sine idealer og kaster sig ud i et seksuelt forhold med Meier at hun begynder at afsky sig selv og hvad livet har hertil ført med sig, fordi hun bliver engang til konfronteret med mandens evne til usædelighed i Meiers utroskab.

I den forstand, at Constance oplever et totalt sammenbrud igennem sine tre forhold, så har *Constance Ring* også været karakteriseret som en "sammenbrudsroman" (Engelstad 14). Der er nemlig denne tragiske og uundgåelige skæbne som bliver tillagt hovedpersonen. Constance kan ikke komme udenom sin skæbne, fordi den er determineret af hendes natur. Et af det som kendetegner naturalistiske værker er det sammenbrud "der indtræder i forbindelse med svigt og kærlighedstab" (Krarup 304). Dette svigt møder Constance igennem hele bogen, hun føler sig svigtet af sine forhold, som alle ender med at Constance finder ud at hendes mænd har været hende utro, men det er også svigtet af samfundet og hendes familie. Det er disse kærlighedssvigt, som hun oplever fra ægteskaberne og på grund af hendes natur som fører til, at hun i slutningen begår selvmord: "En fortærende Livslede bemægtigede sig hende. Borte var hadet, Hævnlysten, Smerten. Der var blevet saa stille indeni hende, saa tomt og saa dødt. Hun begreb, at hun ikke orkede at leve mere. Hun sa det til sig selv, men en langsom, rolig Stemme. Saa stod der jo kun ét tilbage: at dø" (Skram 500). Det må nævnes at skildringen af hendes døde krop i slutningen af *Constance Ring*, hænger tæt sammen med Flauberts *Madame Bovary*. Begge beskrivelser er uden følelse. De er begge nøjagtige og helt uden romantik, de er kun en beskrivelse af en død krop. Det er den stærke fornemmelse af en konsekvent, uomgængelig død som lige fra bogens begyndelse danner et af bogens største tema; døden.

Døden som nævnt ovenfor er uomgængelig lige fra starten, Constance er sammenlignet med en syg plante som vil ikke trives, men livet er også bag Constance fra første side: "borte i det fjerne saa man, nar Vejret var klart, Stykker af Vand som lyste og blinkede mellem den bølgende Linje af dejligt Landskab derude i Kristianiafjorden" (Skram 8). Igennem hendes ægteskab med Ring er hun et halvdødt menneske, og hendes konsekvente skæbne hentydes, både med at hun læser *Madam Bovary* og hendes drøm om at hun dør: "men kunde bli levende igen, hvis hun for Alvor vilde, men det vilde hun ikke – det var saa godt at være død" (Skram 117).

Men det er disse drømmer som har været fortolket som et brud på naturalismen, i den forstand at det er en "et skritt hen imot symbolismen" (Krane 67). Bortset fra at *Madam Bovary* bliver nævnt og dens inddragelse antyder bogens slutning og Constances skæbne, men er det drømmerne som altid peger på døden. Men symbolismens indflydelse er også tydelig i scenen hvor Constance står og ser ned i sin have: "Det saa sørgeligt ud der nede. Høsten var kommen med ét og havde

tat fat for Alvor; der laa allerede i bunkevis af Ødelæggelse” (Skram 294). Det er forbindelse mellem hvordan foråret med sin vind har revet de smukke blomster op, og hvordan de stadigvæk forsøger at vedblive i jorden, som er deres seneste holdepunkt før døden, og med hvordan Constance forsøger at holde fast i tilværelsen, selv om hun rystes i vinden som blomsterne gør. Det er også muligt at se på bogens titel som et billede på den skæbne, der på forhånd er besluttet. Constance kan ikke bryde ud af den ring som hun befinder sig i, både på grund af sit køn og samtidens krav til kvindens rolle.

Som andre af de moderne gennembruds forfattere var det vigtigt at handle om de felter som var hvert persons begrænsning. I Skrams tilfælde, så var det felterne omkring sædeligheden og dobbeltmoralen om den borgerlige seksualmoral, samt den uoverstigelig forskel mellem kønnene. Som nævnt ovenfor, så er det opfattelsen af tidens herskende dobbeltmoral som især kvindelige forfatter begynder at beskæftige sig med. Dobbeltmoralen består i, at kvinder skulle have en højere seksualmoral end mændene, og at en kvinde kunne have en seksuel drift, som var utænkeligt. Bogen fremkommer med, blandt andet, kritikken af den uvidenhed som unge kvinder har angående ægteskabet, og hvilke konsekvenser den uvidenhed medfører. Kritikken tydes på igennem Constance ord, i slutningen af bogen: ”Havde jeg bare vidst bedre Besked om det, der spiller denne store Rolle i Livet... saa var det gaat mig bedre” (Skram 502-3).

Men så er spørgsmålet, hvad egentlige menes med disse ord, er det kun kritik af samfundet, eller mener Skram, at hvis Constance havde vidst hvad ægteskab indebar, så havde hendes skæbne været anderledes? Og er det så ikke brud på naturalismen? Men dette, samt andre spørgsmål om hvorfor Constance er blevet sådan som hun er i begyndelsen af bogen, bliver ikke rigtigt svaret. Skram lader læseren finde det selv ud, fra sin egen forståelse om livet.

Men hvad forekommer stærkt frem i bogen, er at verden er ikke længere helt så gammeldags som den var. Ideen om ægteskabet og kvindens forventninger til det er begyndt at blive emne for diskussion, men at samfundet er ikke parat til den nye kønsrolle. Derved skabes et slags mellemrum som tidens kvinder befinder sig i og fremkommer i karakteren af Constance og kan have en forfærdelig konsekvens for kvinden.

5.1 Samtidens kritik af bogen

Kritikken af Skrams bog var ikke kun det at samtiden betragtede litterære værker, som indeholdte beretninger om seksuelle drifter og frigiditet, som usædelige, men også hvad var endnu værre at sådan beretninger blev skrevet af kvinder, det er muligvis deri som årsagen findes at forfatterinder ikke bliver inkluderet i det moderne gennembrud.

Med sit naturalistiske værk, bidrager Skram til debatten om sædeligheden og seksualmoralen. Dette hykleri som tager imod Constance, da hun vil skilles fra sin mand, og den skjulte ironi hos Skram i den del af beretningen, giver skarpt udtryk for, hvad er hendes egen mening om dobbeltmoralen. Skrams stilretning er tæt forbundet med Zolas, men der forekommer også nogle brud, især med drømmerne som indeholder stærk symbolisme.

Men bogen lever op til den retning som siger at et værk skal sætte samtidens problemer under debat. Som peget på i *Dansk Litteraturs historie*, når samfundskritikken af sædeligheden sit højdepunkt hvori Constance overskrider klasseforskellen og kan identificere sig med tjenestepigens nød: ”Denne arme Kvinde med sit Barn! Hvorfor var hun bleven forstødt? Med hvilken Ret bar Mændene sig saaledes ad! De nød disse Kvinders Ungdom, deres Sundhed, deres Kjærlighed, som om de var skabt i dette ene Øjemed, de nød, til de var mættet” (Skram 384). Det er ikke kun kritik om sædeligheden, men et indblik til den laverses klasses verden og hvad kvinder blev udsat for.

Det eneste som er sikkert, er at Skram var rigtig glad for at Arne Garborg, med sin anmeldelse af bogen, gav hende en plads i sædelighedsfejden, selvom han finder, at hovedpersonen er en frygtelig kvinde som tvinger sine ægteskabsmænd ud i usædelighed. Men bogen blev ikke så vel modtaget af andre. Den blev dømt af Brandes til at være ”usædelig og overspændt” (Fibiger 207). Bogens indhold blev vurderet som forvirrende, selvom Brandes kunne godkende at ”denne slutning er jo nødvendig krævet af bogens idé” (Skram, *Mellom Slagene* 108). Yderligere kritik var, at bogens retning hen imod en moraldebat var uklar: ”Selv radikale vensteforlk følte dens innhold forvirrende, de fant ingen klare linjer i angrep på tidens moraloppfatning (Krane 60) Det var denne uklarhed som ikke levede op til Brandes’ formål for tidens debatliteratur.

Et andet punkt som Skram blev kritiseret for, var hvor løst Constance, som hovedperson, hang sammen: ”Constance er så lite av en heltinne, hennes skjebne bliver en personlig vanskjebne, men ingen entydig anklage mot tiden eller mot samfunnet” (Krane 60). Der mangler denne årsags-virknings forbindelse som peger frem imod bogens slutning. Læseren får ikke så megen viden om Constance fra før hun blev gift, og om hvorfor hun opfører sig som hun gør i sine ægteskaber. Men som Krane peger på, så er det som udgør at Constance kan opleves som et reelt menneske nemlig den splittelse: ”Men denne ”løsaktighed” i personskildringen kan også være nettopp en del av Amalie Skrams sannhet i diktningen, sannheten om det splittede menneske, som ikke henger sammen i sine tendenser” (Krane 70).

6. Konklusion

Mit overordnede spørgsmål som jeg ville svare i denne opgave var om Skram med *Constance Ring* levede op til dette formål som Brandes ville at tidens litteratur skulle. Til at kunne svare dette spørgsmål har jeg gennemgået teorien bag realismebegrebet, fordi det er deri som tidens krav om samfundskritikken findes, samt det at lave en historisk sammenfatning af teorien. Litteratur skulle være en slags memetisk virkelighedsskildring. Den skulle være sandsynlig og skildre mennesket med videnskabeligt objektivitet. Men realismen er ikke kun en stilretning, den er også en kritisk måde til at se på litteratur som Brandes bruger den. Han ser realismen som en slags ”Touchstone³” eller en målestok til hvad han betragter som god litteratur. Derudover bliver naturalismen præsenteret både som en sidegren ud fra realismen og som en særlig stilretning med vægt på dens neutrale holdninger i naturalistiske skildringer som opfattedes negativt i den forstand, at idealet ikke blev præsenteret overfor det som blev set som umoralsk. Derved kan naturalismen opfattes som en slags modsætning til realismen, selvom de deler mange elementer i grunden. Desuden bliver bogens samtid med det moderne gennembrud, kvindens rolle og hendes rettigheder i 1800-tallet, sam sædelighedsfejden inddraget i opgaven til at give en fornemmelse af tidens sociale problemer og til at se hvilke problemer *Constance Ring* deltager i debatten om. Anvendelsen af nykritikken som analysemetode af bogen selv, bragte frem i lyset Skrams stilform og dens tilknytning til naturrealismen. Derudover ville jeg se om der var tale om en brud fra naturrealismen og så i hvilken form det var. Udefra bogens analyse konkluderes at bogen lever op til sit formål at

være et realistisk værk, som omhandler et bredt område indenfor socialdebatten, nemlig kvindens rolle og seksualitet både i og udenfor ægteskabet, samt samfundets dobbeltmoral. Derved svarer bogen Brandes krav, selvom der findes enkelte elementer, for eksempel idealets fravære, som opfattedes som et brud. I afsnittet om bogens kritik som den fik ved sin udgivelse forekommer de elementer som blev opfattet som brud. Men bruddet ligger i Skrams stilretning til symbolismen og impressionismen, samt det at bogen opfattedes som uklar i sin skildring af samfunds problemerne. Men, disse brud, særligt hendes stilretning og det at hun ikke giver et klart svar til hvorfor Constance er som hun er, er et klart virkelighedsgengivelse. Det er en virkelighedsskildring af en reel person, at skildre hende som et splittet væsen, fordi mennesket, psykologisk set, er mangfoldig.

Men Skram præsenterer samfundets problemer, og hentyder på det som kan opfattes som årsagen til problemerne, samt hvilke konsekvenser det kan have, men uden at kommentere direkte om det eller byde en løsning. Det er deri som Skram viser sig at være en af tidens uafvigende og konsekvent naturalist, samt det at optage kvindens rolle og konfrontere sin samtid, udefra en kvindelig forfatteres synsvinkel, med sandheden som den virkelig var.

7. Noter

¹ Jeg nævner Flauberts bog, fordi *Constance Rings'* tema hænger tæt sammen med den, en kone som har haft affære og begår selvmord, samt er der litterature henvisninger til bogen, fordi Constance sidder og læser den.

² Her vil jeg nævne at J.P. er også inspireret af Flauberts frit elskende kvindelige personer, selvom J.P. skildringer er mere drømmeagtige.

³ "Touchstone" begrebet blev dannet af den Engelske poet og kulturkritiker Matthew Arnold i 1880, og forekommer først i hans *The Study of Poetry*. Han så de klassiske værker som en slags målestok til tidens litteratur, eller en "Touchstone" til andre litterære værker. (Cuddon 923)

8. Litteratur

8.1 Primær Litteratur

Skram, Amalie. *Constance Ring*. Kristiania: Huseby&Co. limit, 1885. Print.

8.2 Sekundær Litteratur

Bredsdorff, Elias. *Den store Nordiske krig om Seksualmoralen – En dokumentarisk fremstilling af sædelighedsdebatten i nordisk litteratur i 1880'erne*. Danmark: Gyldendal, 1973. Print.

Bjørnstjerne, Bjørnson. *Og nu vil jeg tale ut*. Gyldendal Norsk forlag A/S, 1982. Print.

Burchardt, Carl. *J.P. Jacobsen og andre essays*. J.W. Oslo: Cappelens forlag, 1947. Print.

Brandes, Georg. Indledningsforelæsning til *Emigrantlitteraturen*. København, 1871. Kompendium til Litteraturhistorie ved Nordisk Institut Aarhus Universitet, Århus, 2007. Print.

---, Morris Cohen. "Fra sædelighedsfejden" Indledning til *Udvalgte Skrifter*, 8. bind: Journalistik og Debat Red. Sven Møller Kristenson. København: Tidernes skrifter, 1984. Print.

Cuddon, J.A. *Dictionary of Literary Terms & Leterary Theory*. England: Penguin Books, 1999. Print.

Engelstad, Irene. *Amalie Skram Kjærlighet og kvinneundertrykking*. Oslo: Pax forlag a/s, 1978. Print.

---. *Amalie Skram om sig selv*. Oslo/Gjøvik: Den norske bokklubben, 1981. Print.

---. *Sammenbrudd og gjennombrudd: Amalie skrams romaner om ekteskap og sinnssykdom*. Oslo: Pax forlag a/s, 1984. Print.

Engelstad, Irene, og Køltzow, Liv, og Staalesen, Gunnar. *Amalie Skrams verden*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag a/f, 1996. Print.

Engelstad, S. "Om Samfundets beskyttelse mod Prostitution og veneriske Sygdomme". København: Reitzelske Forlag, 1896. Print.

Erichsen, Svend. *Realismens gennembrud i parisisk teater i det nittende århundrede*. G.E.C. Gads forlag, København 1974. Print.

Fibiger, Johannes Lütken. *Litteraturens veje*. G. E. C. Gads forlag, 1996. Print.

- Garton Janet. *Amalie Skram Brevveksling med andre nordiske forfattere*. C.A. Reitzel forlag 2005. Print.
- Hertel, Hans. "Nødigt, men dog gerne – da Danmark ble moderne" i *Det stadig moderne gennembrud*. Danmark: Gyldendal, 2004. Print.
- Holmgaard, Jørgen. *Gensyn med realismen*. Danmark: Center for Æstetik og Logik, 1996. Print.
- Jørgensen, John Chr.. *Dansk Realisme 1820-1975*. Danmark: Borgen, 1977. Print.
- Krane, Borghild *Amalie Skrams diktning: tema og variasjoner*, Oslo: Gyldendal Norsk forlag, 1961. Print.
- Krarpup, Finn Frederik. "Intimsfærens katastrofer" i *Læsninger i dansk litteratur: 1820-1900*, Odense Universitetsforlag, 2001. Print.
- Larsen, Finn Stein. "Nykritik." i *Litteraturens tilgange -metodiske angrebsvinkler*. Ed. Johannes Fibiger, Gerd Lutken og Niels Mølgaard. Denmark: Academica, 2005. Sider 81-109. Print.
- Mortensen, Klaus P. og May Schack. *Dansk litteraturs historie 1870-1920*. Bind 3. Danmark: Gyldendal, 2009. Print.
- Politikens Nudansk Ordbog*. Finland: JP/Folitikens Forlagshus A/S, 2005. Print.
- Scocozza, Benito og Grethe Jensen. *Politikens etbinds Danmarkshistorie*. Danmark: Politikens Forlag, 1994. Print.
- Stounbjerg, Per. „Tilforladelighed og underliggørelse“ i *Om som om – realisme i teori og nyere kunst*. Red. Stefan Iversen m.fl. Danmark 2002. Kompendium til Litteraturhistorie ved Nordisk Institut Aarhus Universitet. Århus, 2007.
- Skram, Amalie. *Mellom slagene*. Oslo: Aschehoug & co, 1955. Pint.
- Åberg, Thorstein. "Hvad er naturalisme?". København: Folkeligt oplysnings forbund, 1950. Print.